

ПРИКАЗИ И БИЉЕШКЕ

Блажо С. Јанковић: ЧЕТВРТА ПРОЛЕТЕРСКА ЦРНОГОРСКА БРИГАДА (Војноиздавачки завод, Београд 1975)

Крајем 1975. године у издању Војноиздавачког завода изашла је монографија о Четвртој пролетерској црногорској бригади од Блажа С. Јанковића, бораца и руководиоца у тој јединици. Јанковић је на 650 страна приказао борбе и акције и друге активности ове прослављене бригаде, од њеног формирања (јуна 1942) до краја рата (маја 1945. године). Кроз бригаду је за ово вријеме прошло око 15.000 бораца, од којих је погинуло око 3.000, а рањено више од 6.000 бораца. За три ратне године бригада је прешла око 25.000 километара, „уз надчовечанске патње и страдања, жртве и самоодрицања“, крчећи пут ка слободи.

На преко 450 страна Јанковић је обрадио ратни пут бригаде. Пред свог дневника и дневника још неких другова, користио је документа, сјећања, објављене радове, чланке и друге написе. На крају рада аутор наводи изворе и литературу које је користио. Књига је снабђена скицама борби и покрета бригаде и илустрована фотографијама из периода рата. Овај дио књиге састоји се из једанаест поглавља, и то: формирање бригаде и њен продор у западну Босну (10. јун — 1. новембар 1942); дејства у Книнској крајини, око Ливна, Дувна и Имотског; на Неретви (13. фебруар—18. март 1943); продор у Херцеговину, Санџак и Црну Гору (18. март—15. мај 1943); на Сутјесци (15. мај —20. јун 1943); продор у источну Босну (20. јун — 25. септембар 1943); борбе у Црној Гори (25. септембар 1943 —

1. март 1944); продор у Србију (1 март — 22. мај 1944); борбе у долини Лима (22. мај — 28. јул 1944); други продор у Србију (28. јул 1944. — 20. јануар 1945); завршне операције за ослобођење Југославије. Уз текст, у фуснотама Јанковић доноси имена бораца и руководиоца погинулих у борбама које је бригада водила, иако је имена погинулих доносио у списку (на стр. 13—66) и на крају књиге (стр. 503—611). Аутор се овјде углавном позива на свој дневник. Осјетан недостатак књиге је у томе што не посједује регистар личних имена и географских појмова. Књига представља покушај систематског и синтетичног рада о Четвртој пролетерској црногорској бригади, што је дјелимично и постигнуто.

Иако је користио архивску грађу, објављена документа, остале радове и свој дневник, аутор је неке догађаје и борбе погрешно датирао. Он наводи да је Ударна група батаљона извршила први упад у Црмницу 13. децембра (навече) 1943. године (стр. 300). Међутим, Ударна група је 8/9. децембра напала и разбила квислиншке снаге у рејону Зачира и Чистог Поља, а 9. децембра изјутра избила у с. Подгор и с. Дупило (Црмница) и ступила у борбу са окупаторско-квислиншком групацијом у Брчелима. Јанковић се на страни 303 у фусноти 48 позива на извјештај Штаба Треће дивизије од 18. децембра 1943. (Зборник, том III, књ. 6. док. бр. 170, стр. 360—361) и погрешно закључује да је Група упала у Црмницу 13. децембра. На истој страни

наводи да су том приликом погинули Војислав Р. Радевић и Петар Вјештица. Међутим, Радевић и Вјештица су погинули приликом другог упада Ударне групе у Црмницу 30. децембра у Глухом Долу. На страни 309 у фусноти 50 Јанковић доноси имена бораца погинулих при другом упаду у Црмницу. Он наводи да су погинули: Бранко Марковић, Војин Ђ. Мијовић, Јагош П. Фуштић, Милун Р. Раковић, Раде Грге Буха, Радош К. Драшковић и Трипко Ј. Радуловић. За извор наводи свој дневник. На основу података којима располажемо установили смо да су приликом првог упада Ударне групе у Црмницу погинула три борца из Четврте пролетерске, један из Пете и једно дјете, и то: Ивановић В. Урош (са Цетиња) 9. децембра у Брчелима, Јурас Ј. Пашко (од Шибеника) 9. децембра у Утргу — Подгор, Кнежевић Ђ. Спасо, борац Пете бригаде (из Дајбаба — Титоград) 9. децембра у Брчелима и Ђуровић Ј. Васо (из Дупила) 12. децембра у Дупилу; том приликом је погинуо и Васов осмогодишњи син Ђорђије. Приликом другог упада погинули су: Бојовић Ђ. Бранислав-Бранко (из Војовића код Андријевце) и Симоновић С. Владимир (из с. Јасенова код Колашина) 30. децембра у Сотонићима; Вјештица Петар (из Сајковића код Ливна), Пејовић Ђ. Драгомир из Ораха (Љешанска нахија), Радевић Р. Војислав (из Велике — Андријевца) и Марковић Н. Бранко (из с. Бријеге у Црмници) 30. децембра у Глухом Долу. Истог дана на Скали биковичкој погинули су Чавор А. Душан (са Његуша) и Шуковић Драгутин — Драго (из Липова код Колашина). (Види о томе: *Народно-ослободилачка борба у Црној Гори 1941—1945 — Хронологија догађаја, Титоград 1963*, стр. 463; Г. Вукмановић: *Прилике у срезу барском послје одступања батаљона „Јован Томашевић“ и упад Ударне групе батаљона у Црмницу децембра 1943. године*, Историјски записи, св. 3—4, Титоград 1971, стр. 487—509). Када говори о операцијама Ударне групе батаљона у старој Црној Гори, још неки да-

туми које аутор наводи нијесу тачни, без обзира на то што се позива на свој дневник и друге изворе.

Књига садржи спискове: бораца и старјешина Четврте пролетерске црногорске бригаде на дан формирања 10. јуна 1942. (стр. 13—66), Четвртог (васојевићког) батаљона, који је 25. октобра 1943. ушао у састав бригаде (стр. 325—336), бораца и старјешина погинулих од 1942. до 1945. (стр. 503—611), руководилаца бригаде од јуна 1942. до маја 1945 (стр. 611—628) и народних хероја. Овај дио књиге заузима око 200 страна. Аутор је ту дао најосновније податке о борцима бригаде (погинулим и преживјелим): презиме, очево име и име; функцију; годину и мјесто рођења; занимање; политичку припадност; годину погибије и мјесто погибије. Спискови чине књигу много вреднијом, интересантнијом и садржајнијом. Иако су се, поготово у списковима, поткрале грешке, напори аутора у овом правцу заслужују, без сумње, сваку похвалу.

Стиче се утисак да је аутор списак бораца и старјешина на дан формирања бригаде (стр. 13—66) углавном користио из књиге *Четврта пролетерска црногорска бригада*, зборник сјећања, књ. друга, Београд 1969, (стр. 491—571). Грешке које се тамо налазе у највећој мјери су се поновиле и у књизи Јанковића. Указаћемо само на неке од њих.

У списку бораца и старјешина бригаде на дан формирања 10. јуна 1942, на стр. 14 стоји да је Томашевић Петра Стана рођена 1919. године на Цетињу. Година и мјесто рођења су нетачно наведени. Исти подаци стоје и у *Четвртој пролетерској црногорској бригади*, Зборник сјећања, књ. 2, стр. 492. Стана Томашевић је рођена 11. априла 1921. године у Бару. За Марију Шољагу се наводи да је рођена 1918. у Петровцу, а да је погинула августа 1944. у Херцег-Новом (стр. 15). Подаци су нетачни и код Јанковића и у *Четвртој пролетерској* (књ. 2, стр. 496). Шољага Митрова Марија (не Стевова, како стоји код Јанковића) рођена је 1911. у Буљарици код

Петровца, а погинула је 21. јула 1944. у Мојдежу код Херцег-Новог. Јанковић на стр. 20 наводи да је Ивановић Ђилица, рођена 1922. у Црмници, погинула јуна 1943. на Зеленгори. На стр. 30 стоји: Ивановић Ђуро Јелена; борац, р. 1925. у Цетињу, домаћица, члан СКОЈ-а, погинула августа 1942. у Купресу; док на стр. 508 пише: Ивановић Ђуро Јелена, р. 1925. у Црмници, домаћица, четна болничарка, погинула августа 1942. у подручју Купреса. Овдје је сигурно у питању иста другарица — Ивановић Ђуро Јелена, рођена 27. септембра 1925. у Лимљанима у Црмници, која је погинула 14. августа 1942. у Купресу, у 1. чети 2. батаљона Четврте пролетерске црногорске бригаде. У сатаву Четврте на дан формирања биле су: Ивановић Пера Ђина, р. 1919. г. у Лимљанима (сада је жива), и Ивановић Ђуро Љубица, рођена 1920. г. у Лимљанима (такође жива). Ивановић Ђилица, коју аутор наводи на стр. 20, није из Црмнице. Можда је њу аутор замијенио с Ивановић П. Ђино, која, као што смо навели, није погинула. У Четвртој бригади на дан формирања биле су са Цетиња: Ивановић Сава Загорка, р. у Цетињу 1923, погинула 17. јула 1942. на Бугојну, и Ивановић Сава Јелена, р. у Цетињу 1921, умрла 1969. г. Подаци узети из *Четврте пролетерске*, књ. 2. Београд 1969, стр. 526/527. Исте податке за њих наводи и Јанковић (стр. 37) и за Загорку на стр. 505.

За многе борце нетачно је наведена година рођења; често и за по неколико година. Навешћемо само неколико примјера. Алексић Павле, р. 1922. (стр. 19), треба 1908; Божовић Босиљка Босе, р. 1918. (стр. 19), треба 1923; Шољага Марија, р. 1918, (стр. 15), треба 1911. итд. итд. За многе борце је нетачно наведено очево име; на примјер: Бокан Ђуров Блажо (стр. 19), треба Лукин; Вукославчевић Савов Урош (стр. 20); треба Симонов; Вукчевић Петров Велиша (стр. 20), треба Перов; Ђуровић Јокон Мишо (стр. 20) и Ђуровић Јованов Мишо (стр. 536), треба Марков; Клисић Крстов Павле (стр. 20 и 540), треба Радов; Ко-

питовић Митров Павле (стр. 21), треба Раков; Вукославчевић Ристов Љубо (стр. 25 и 516), треба Раков; Стојановић Марков Слободан (стр. 26 и 552), треба Савов; Вукославчевић Марков Никола (стр. 24 и 521), треба Митров; Лекић Ђуро Јелена (стр. 33); треба Ристова; Роловић Томова Стана (стр. 16), треба Илијина; Перацић Петров Благо (стр. 504), треба Јокон; Побор Марков Нико (стр. 26), Побор Милов Нико (стр. 504), треба Митров; Марковић Ристов Томо (стр. 505), треба Радов; Барјамовић Петров Илија (стр. 506), треба Перов; Вулетић Јованов Благо (стр. 507), треба Јокон; Мијовић Видојева Даница (стр. 509), треба Видова; Барјамовић Иво Рако (стр. 523); треба Милов; Дабановић Милов Иво (стр. 526), треба Митров; Томашевић Јокон Душан (стр. 561), треба Јолов — итд.

У презименима појединих бораца такође су се поткрале грешке. Ево неколико примјера: Вукосављевић С. Урош (стр. 20 и 521), треба Вукославчевић; Вукосављевић Ј. Радомир Рашко (стр. 24), треба Вукосавовић; Вукосављевић Ј. Софија (стр. 24), треба Вукосавовић; Гојенић Д. Урош (стр. 25), треба Гојнић; Ђуркић Ђ. Крсто (стр. 535), треба Ђурнић; Вукосављевић Љубо (стр. 174, фуснота 10 и 516), треба Вукославчевић; Вукосављевић М. Никола (стр. 521), треба Вукославчевић — итд. Мјесто и вријеме погибије многих бораца нетачно су наведени. Аутор на стр. 20 наводи да је Вукославчевић С. Урош погинуо јуна 1943. на Сутјесци, а Вукославчевић је погинуо у борбама за Краљево новембра 1944. године. За Вукчевића П. Велишу каже се да је погинуо на Зеленгори 1943. (стр. 20), а он је погинуо октобра 1943. у борбама за Колашин (послије рата пренесене су му кости из Колашина у Глухи До, у Црмницу, одакле је био родом). И за Вукчевића Јока Ива стоји да је погинуо јуна 1943. у борбама вођеним између Дурмитора и Романије (стр. 20 и 531), иако је он погинуо пола године касније, 9. новембра 1943, код Лијење Ријеке. За Беговића Вида Боривоја стоји да је погинуо маја 1945. у Црм-

ници (стр. 43 и 508), а Беговић је погинуо јануара 1945. у селу Остросу у Крајини (Бар). На страни 20 стоји да је Добрковић Т. Љубица, рођена 1917. године у Томићима (Црмница), погинула јуна 1943. на Зеленгори, а она је преживјела рат и сада живи у Бару.

Аутор наводи да су у саставу Четврте бригаде из Бара и Црмнице погинули и сљедећи борци: Алексић М. Ђоко, рођен 1920. у Црмници, земљорадник, борац, погинуо септембра 1943. на подручју Колашина (стр. 560); Вукчевић Т. Видак, рођен 1923. у Црмници, земљорадник, борац, погинуо августа 1944. на Копаонику (стр. 590); Вукчевић Перов Душан, рођен 1920. у Црмници, земљорадник, десетар, погинуо октобра 1943. на подручју Колашина (стр. 561); Вукчевић Перов Ђоко, рођен 1921. у Црмници, земљорадник, десетар, погинуо јуна 1943. у борбама вођеним између Дурмитора и Романије (стр. 531); Јовалекић Блажо, борац, рођен 1919. у Бољевићима (Црмница), земљорадник, члан СКОЈ-а, погинуо јуна 1943. на Зеленгори (стр. 20 и 539). Установили смо да је Јовалекић Блажо рођен у Бољевићима, био је гимназијалац, и умро је прије рата 1941. године. Јовановић Јоков Илија, борац, рођен 1924. у Бару, ђак, члан СКОЈ-а, погинуо је децембра 1942. у подручју Гламоча (стр. 20), а на страни 508 стоји да је Јовановић Јоков Илија погинуо августа 1942. у подручју Курпреса; Мијовић Милов Бранко, борац, рођен 1914. у Бару, земљорадник, члан КПЈ, погинуо марта 1943. на Неретви (стр. 21), а на страни 518 стоји да је Мијовић погинуо фебруара 1943. у борбама између Дрежнице и Коњица; Клисић Томо, рођен 1923. у Црмници, земљорадник, борац, погинуо јуна 1943. у борбама између Дурмитора и Романије (стр. 540); Радоман Ш. Станка рођена 1920. у Црмници, домаћица, болничарка, погинула јуна 1943. у борбама између Дурмитора и Романије (стр. 549); Роловић Јела, рођена 1924. у Црмници, домаћица, болничарка, погинула јануара 1944. у борбама између Мурина и Бродарева (долина Лима) (стр. 574); Стојановић

Перов Раде, рођен 1922. у Црмници, земљорадник, командир вода, погинуо октобра 1943. у борбама између Лијење Ријеке и Мојковца (стр. 288, фуснога 35 и стр. 563); Пекић Јованова Софија, борац, рођена 1914. у Вирпазару, службеник, члан КПЈ, погинула јуна 1944. у Голији (стр. 63), у митраљеском воду 5. батаљона, а на страни 582 стоји да је погинула априла 1944. на Голији као партијско-политички радник. У књ. *Четврта пролетерска црногорска бригада*, зборник сјећања, књ. 2, Београд 1969. на стр. 564 такође стоји да је Пекић Јованова Софија рођена 1911. у Вирпазару и да је погинула 1944. на Голији. Перо Крстајић у књизи *Дурмитор у НОБ и Револуцији* (Титоград 1966, стр. 410) наводи да је Пекић Павла Софија рођена 1914. у Подгорици (Титоград) и да је погинула 1944. на Голији. За напријед наведене борце нијесмо могли установити да су родом из Бара, Црмнице и Вирпазара.

Аутор је испустио неке борце који су на дан формирања бригаде били у њеном саставу, а у нио је неке који су касније ушли у бригаду. На дан формирања у бригаду је био Даро Ника Машановић, рођен 1921. године у Орахову (Црмница), земљорадник, у митраљеском воду 1. батаљона (сада официр у пензији). Машановић је испуштен и у књизи *Четврта пролетерска црногорска бригада*, зборник сјећања, књ. 2, стр. 510/511). У наведеној књизи (стр. 498/499) и код Јанковића (стр. 20) наводи се да је на дан формирања бригаде био у њеном саставу у 1. чети 1. батаљона Клисић Крстов Павле (треба Радов). Међутим, Павле Р. Клисић је са групом интернираца из барског концентрационог логора замјештен 19. маја 1943. на Градцу код Никшића и затим ушао у Четврту пролетерску црногорску бригаду.

За многе борце погрешно се наводи мјесто рођења. Навешћемо неколико случајева: За Улићевић Ђ. Николу (стр. 21) стоји да је рођен у с. Бријеге (Црмница), а рођен је у Горичанима у Зети; Вучачић Ђ. Блажо је рођен у Под-

гору (Црмница), а не у Грађанима (Ријечка нахија) (стр. 23); Вукосавић Ј. Радомир Рашко је рођен у Подгорици (Титоград), а не у Сотонићима стр. 24), Ивановић Ђ. Јелена није рођена на Цетињу (стр. 30), већ у Лимљанима (Црмница); Секулић Р. Десанка Деса је рођена у Бару, а не у Буковику (Црмница) (стр. 26); Роловић Н. Милева је рођена у Бјуту (САД), а не у Брчелима (стр. 34); Лаличић С. Васо је рођен у Поповићима (Бар), а не на Љуботињу (стр. 576); Јововић И. Машица је рођена у Глухом Долу (Црмница), а не у Лимљанима (стр. 19 и 617) итд.

Подаци у књизи често су контрадикторни. Навешћемо неке од њих. У списку бораца и старјешина (стр. 34) пише да је Анђус Р. Нико рођен 1910. у Тудоровићима (Будва), а погинуо августа 1944. у Боки Которској; на страни 591 наводе се исти подаци, док на стр. 631 стоји да је рођен 1912. године; Нико Анђус је, међутим, рођен 12. децембра 1912. у Тудоровићима (Паштровићи), а погинуо је 9. јула 1944 код Мрчевца близу Тивта. За Стојановић С. Јована из Сотонића наводи се (стр. 26) да је погинуо септембра 1943. у Колашину, октобра 1943. у подручју Колашина (стр. 568), и октобра 1943. у подручју Матешева (стр. 633); Јован С. Стојановић је погинуо почетком октобра (највјероватније 4. октобра) 1943. на Шљивовици код Колашина. На страни 299. у фусноти 47 стоји да је Мирко П. Стојановић погинуо у борбама од 28. новембра до 9. децембра, а на стр. 568 пише: Стојановић П. Марко (треба Мирко) р. 1920. у Црној Гори, земљорадник, борац, погинуо децембра 1943. на подручју старе Црне Горе; по нашем мишљењу, ради се о Стојановић Пера Мирку, р. 21. јуна 1919. у Улцињу, студенту права, који је погинуо 10. октобра 1943. у с. Лопате код Лијевог Ријеке, у 1. батаљону Четврте пролетерске црногорске бригаде. Заслужују пажњу подаци које аутор наводи за Луку М. Стојановића. На 270 страни у фусноти 8 у борце погинуле у борбама за ослобођење и одбрану Колашина у другој по-

ловини септембра од (25. до 30) наводи се и Лука М. Стојановић; налазимо га и на страни 288 у фусноти 35 међу погинулима у борбама вођеним на правцу Колаши — Матешево — Подгорица у другој половини октобра 1943, а у списку погинулих на стр. 563 пише: Стојановић Митров Лука, рођен 1917. у Брајићима, земљорадник, борац, погинуо октобра 1943. у борбама између Лијевог Ријеке и Мојковца. Ови подаци се очигледно односе на исто лице, па их је ваљало провјерити и усагласити, тим прије што аутор као извор (на стр. 270 и 288) наводи свој дневник.

Желимо скренути пажњу на још два мјеста у књизи. На стр. 596 под ред. бр. 548 стоји: Улићевић Ђуров Бранко, рођен 1920. у Црмници, земљорадник, политички делегат вода, погинуо новембра 1944. у подручју Краљева. На наредној (597) страни под ред. бр. 570. каже се: Добрковић Т. Блажо, рођен 1923. у Црмници, земљорадник, политички делегат вода, погинуо децембра 1944. у борбама између Чачка и Читовог Ужица. У оба случаја подаци су не тачни. Установили смо да је Улићевић Ђура Бранко, рођен у селу Бријеге (Црмница) 19. августа 1922. године, земљорадник, погинуо 1. септембра 1944. у Бајиној Башти (Србија), у 1. чети . батаљона Прве пролетерске бригаде, а Добрковић Тома Блажо, рођен 14. априла 1920. год. у Мачугама (Црмница), земљорадник, погинуо је 16. новембра 1944. године на Црном врху (Љешанска нахија), у 1. чети 1. батаљона Ловћенског НОП одреда.

Нијесмо били у могућности, нити смо имали претензије на то, да укажемо на све контроверзне податке који су се у књизи поткрали. А указујући на пропусте које смо навели нијесмо жељели нити имали намјеру да обезврије димо значај књиге и напоре аутора које је уложио у овај рад. Књига несумњиво представља озбиљан подухват и прилог даљем проучавању народноослободилачке борбе и револуције — посебно ратног пута Четврте пролетерске црногорске бригаде. Уз отклања-

ње грешака, које су заиста очите, ова Јанковићева књига представља први покушај цјеловите обраде бригаде, јер су досадашњи радови о овој јединици углавном фрагментарни. У књизи су имена 7092 бораца који су погинули од јуна 1942. до маја 1945. године, 1082 имена бораца и старјешина на дан формирања бригаде и 248 имена бораца Четвртог (васојевићког) батаљона — укупно преко

3400. Заиста импозантан број. Овакав приступ и рад изискивали су огромну љубав, труд, стрпљење и самоодрицање. За напоре на овом раду Јанковић заслужује ријечи искреног признања и поштовања. Несумњиво, књига ће његова корисно послужити „историчарима и осталима“, како сам каже у поговору.

Гојко П. Вукмановић

КУЛТУРА И УМЈЕТНОСТ У НОВ-У И СОЦИЈАЛИСТИЧКОЈ РЕВОЛУЦИЈИ У ХРВАТскоЈ

Зборник радова, Загреб 1975, стр. 431

Историографија НОР-а и социјалистичке револуције дала је запажене резултате у тридесетогодишњем периоду свога развоја. Она је с правом акцентирала специфичност социјалистичке револуције у Југославији. А то значи да је истакла допринос НОР-а и социјалистичке револуције марксистичком учењу о социјалистичким револуцијама уопште. У таквој својој усмјерености — није била до краја досљедна. Једно значајно поље револуционарног преображаја — поље културе и умјетности у НОР-у остало је запостављено. А управо и кроз однос према култури и умјетности НОР и социјалистичка револуција испољили су своју аутентичност на нашем подручју. Извјесно је да је таква посебност изграђивана и у међуратном периоду живота и рада КПЈ као авангарде радничке класе, па се култура и умјетност НОР-а јављају као природни континуитет револуционарног гледања на ову изузетно важну грану људске дјелатности. Такав однос према културној дјелатности представљао је „јединствен догађај у поробљеној Европи“, зато што су НОР и социјалистичка револуција пробудили код најширих народних маса велико интересовање за културу и умјетност и што „клице културе сваке врсте избијају на трновитом партизанском тлу“, како се сликовито изразио партизански пјесник и борац Владимир Назор.

Сложеност теме која је назначена као култура и умјетност НОР-а и социјалистичке револуције — основни је разлог њене за постављености у досадашњем научноистраживачком раду. Јер наша историографија НОР-а млада је колико и њени научни кадрови. Тешко је и, бар за сада, готово немогуће наћи научника који би могао са истим успјехом да изучава све компоненте културе и умјетности НОР-а и социјалистичке револуције, односно да прави синтезу на ову тему. Зато што су те компоненте веома бројне: улога интелигенције у припремању социјалистичке револуције, књижевна левича уочи рата и револуције, књижевност побуне и отпора, умјетност као носилац моралне поруке НОР-а, социјалистичка мисао у школи и васпитању у НОР-у и револуцији, информација у НОР-у, фолклор као комуникација у НОР-у, партизанска народна пјесма као примјер ангажоване поезије, народно стваралаштво између умјетности и револуције народно стваралаштво и изворна партизанска пјесма, обилежја партизанског позоршта, култура и умјетност у партизанским листовима, ликовна умјетност НОР-а и револуције, полагај умјетничког стваралаштва и стваралаца у НОР-у и револуцији, издавачка и пропагандна дјелатност итд. итд. Све су то и опште и посебне теме. Све оне могу бити обрађиване за шире и локално подручје, а да при томе не